

EKONOMIŚCI DLA ROZWOJU

JEDNORODNOŚĆ CZY PLURALIZM

Rozważania nad naturą nauk
ekonomicznych i gospodarki

Polskie Towarzystwo Ekonomiczne

X KONGRES
EKONOMISTÓW
POLSKICH

Redakcja naukowa
Bogusław Fiedor
Marian Gorynia
Łukasz Hardt

Seria wydawnicza
EKONOMIŚCI DLA ROZWOJU

JEDNORODNOŚĆ CZY PLURALIZM

**ROZWAŻANIA NAD NATURĄ NAUK
EKONOMICZNYCH I GOSPODARKI**

Spis treści

Od Wydawcy	11
Wstęp	17

CZĘŚĆ I

FILOZOFIA, METODOLOGIA I HISTORIA EKONOMII

Anna Horodecka

Ortodoksja i heterodoksja w rozwoju ekonomii: źródła i aspekty	29
Wprowadzenie	29
1. Definicje	29
2. Modele podziału między ekonomią heterodoksyjną i ortodoksyjną	31
3. Różne aspekty podziału między heterodoksją a ortodoksją	36
Podsumowanie	44

Grażyna Musiał

Węzłowe zagadnienia metodologii nauki w odniesieniu do ekonomii	49
Wprowadzenie	49
1. Charakterystyka poznawcza stanowiska holizmu teoretycznego i metodologicznego w nauce ekonomii	50
2. Prawa nauki i zakres ich ważności	56
3. Wyjaśnianie/uzasadnianie, zagadnienie prawdy w poznaniu naukowym ..	59
Podsumowanie	66

Jan Polowczyk

Podejście ewolucyjne w ekonomii. Czy jest potrzebne?	67
Wprowadzenie	67
1. Podstawy teorii ewolucji	68
2. Co napędza ewolucję	72
3. Dylemat myśliwego. Czy ewolucja prowadzi do optymalizacji?	73
4. Wykorzystanie osiągnięć neuronauki	75
5. Próba syntezy ekonomii głównego nurtu i ekonomii behawioralnej	78
6. Potencjał objaśniająco-normatywny ekonomii ewolucyjnej	81
Podsumowanie	84

Mirosław Szreder

Weryfikacja hipotez statystycznych – współczesne wyzwania	85
Wprowadzenie	85
1. Wnioskowanie statystyczne w czasach <i>big data</i>	86
2. Statystyczna istotność i aspekt decyzyjny w testowaniu hipotez	89
3. Krytycznie o sposobach rozstrzygania w procedurze weryfikacji hipotez ..	93
Podsumowanie	97

Krzysztof Malaga

O istocie i znaczeniu paradoksów w ekonomii na przykładach paradoksów Leontiefa, Easterlina i Solowa	99
Wprowadzenie	99
1. Definicje paradoksów i ich przykłady w ekonomii	100
2. Paradoksy Leontiefa, Easterlina i Solowa oraz ich ekonomiczne implikacje	101
Podsumowanie	107

Dariusz Pieńkowski

Milton Friedman kontra zrównoważony rozwój, czyli o dwóch formułach sprawiedliwości w rozważaniach ekonomicznych	109
Wprowadzenie	109
1. Krótka charakterystyka poglądów Milтона Friedmana	112
2. Postulaty rozwoju zrównoważonego w świetle poglądów Milтона Friedmana	118
3. Dyskusja, czyli M. Friedman kontra zrównoważony rozwój	125
Podsumowanie	130

Marcin Łuszczuk, Magdalena Ebisch-Stenzel

Polityka społeczna w doktrynach liberalnych	131
Wprowadzenie	131
1. Geneza polityki społecznej	132
2. Kształtowanie polityki społecznej w klasycznym liberalizmie i neoliberalizmie	133
3. Zasady polityki społecznej w ordoliberalnej myśli ekonomicznej	136
4. Rola wolnorynkowego państwa w rozwiązywaniu problemów społecznych	139
Podsumowanie	140

CZĘŚĆ II

WEZŁOWE KWESTIE W FINANSACH I ZARZĄDZANIU

Ryszard Borowiecki, Barbara Siuta-Tokarska

Nauka o zarządzaniu a idea zrównoważonego i trwałego rozwoju	145
Wprowadzenie	145
1. Zarządzanie jako nauka	146
2. Idea zrównoważonego i trwałego rozwoju w świetle paradygmatu	151
Podsumowanie	155

Alojzy Czech

Naukowa organizacja pracy w oczach ekonomisty – według Stefana

L. Zaleskiego	157
Wprowadzenie	157
1. Stefan Zaleski jako ekonomista (I)	157
2. Istota i miejsce naukowej organizacji pracy	159
3. Stefan Zaleski jako ekonomista (II)	166
Podsumowanie	169

Jan W. Wiktor, Katarzyna Sanak-Kosmowska

Phishing for phools G.A. Akerlofa i R.J. Shillera w perspektywie

marketingu opartego na dowodach (evidence-based theory)	171
Wprowadzenie	171
1. Założenia metodyczne badań	178
2. Czy „reklama jest wdzięcznym polem popisu dla amatorów phishingu”? – evidence-based-research: wyniki badań studentów uczelni ekonomicznych	178
Podsumowanie	182

Stanisław Flejterski

Funkcjonowanie systemu bankowo-finansowego z perspektywy

metodologicznej	183
Wprowadzenie	183
1. Interdyscyplinarność, multidyscyplinarność, transdyscyplinarność	184
2. System bankowo-finansowy – podejście interdyscyplinarne (studium przypadku)	187
3. System bankowo-finansowy a psychologia	190
4. <i>Homo financierus</i> w ujęciu prof. P.H. Dembińskiego	192
5. W kierunku koncepcji neurofinansów/neurobankowości	194
Podsumowanie	195

Marcin Gorazda

Wokół sprawiedliwości podatkowej. Normatywne założenia w szacunkach luki podatkowej na przykładzie raportu PIE dotyczącego luki w podatku CIT w latach 2015–2017	197
Wprowadzenie	197
1. Sprawiedliwość podatkowa	198
2. Luka w CIT	201
3. Założenia normatywne	202
Podsumowanie	209

Anna Moździerz

O trudnościach pomiaru wpływu niezależnych instytucji fiskalnych na stabilność finansów publicznych	211
Wprowadzenie	211
1. Problemy definicyjne jako źródło trudności w pomiarze wpływu niezależnych instytucji fiskalnych na stabilność fiskalną	212
2. Próby empirycznej weryfikacji wpływu niezależnych instytucji fiskalnych na stabilność finansów publicznych	214
3. Powstawanie niezależnych instytucji fiskalnych w krajach UE	217
4. Indeks zakresu instytucji fiskalnych a dyscyplina fiskalna w krajach UE ..	220
Podsumowanie	225

Przemysław Włodarczyk

Stabilność fiskalna w Polsce w warunkach zwiększonej redystrybucji fiskalnej	227
Wprowadzenie	227
1. Stabilność fiskalna – koncepcja teoretyczna	228
2. Wskaźniki i testy stabilności fiskalnej	231
3. Stabilność fiskalna Polski w latach 1995–2018 – analiza empiryczna	235
Podsumowanie	242

CZĘŚĆ III

NAUKI EKONOMICZNE WOBEC KLUCZOWYCH WYZWAŃ WSPÓŁCZESNOŚCI

Andrzej K. Koźmiński, Adam Noga, Katarzyna Piotrowska, Krzysztof Zagórski

Europa pomiędzy emocjami a racjonalnością. Indeks Zrównoważonego Rozwoju (BDI) dla 22 europejskich krajów OECD w latach 1999–2017 ...	245
Wprowadzenie	245
1. Indeks Zrównoważonego Rozwoju	246
2. Typologia badanych krajów	248
3. Dynamika przemian	252
Podsumowanie	253

Maciej Miszewski

Instytucjonalne uwarunkowania trwałości neoliberalnego systemu

gospodarczego	255
Wprowadzenie	255
1. System neoliberalny i jego instytucje	256
2. Instytucjonalne bariery „nowej instytucjonalizacji”	263
Podsumowanie	269

Katarzyna Żukrowska

Zderzenie lokalności i globalizacji z bilateralizmem w wykonaniu USA

i ChRL	271
Wprowadzenie	271
1. Umowy liberalizujące wymianę handlową ChRL z krajami trzecimi	271
2. Umowy liberalizujące wymianę handlową USA z krajami trzecimi	273
3. Profile handlowe USA i ChRL	282
4. USA i ChRL wysoka pozycja w handlu, różna polityka handlowa i różna wrażliwość na cła – znaczenie dla umów bilateralnych	287
Podsumowanie	291

Marian Gorynia, Katarzyna Mroczek-Dąbrowska, Anna Matysek-Jędrzych

Ekonomiczne wyzwania Polski wobec brexitu	293
Wprowadzenie	293
1. Brexit a procesy globalizacyjne w świecie	293
2. Potencjalny wpływ brexitu na sytuację krajów UE-27	296
3. Polska i jej pozycja względem brexitu	300
Podsumowanie	304

Michał Brzeziński, Katarzyna Sałach

Nierówności dochodowe i majątkowe w Polsce: nowe wyniki

wykorzystujące dane pozaankietowe	307
Wprowadzenie	307
1. Skorygowane miary nierówności dochodowych dla Polski	308
2. Skorygowane miary nierówności majątkowych	310
Podsumowanie	313

Agnieszka Jakubowska

Związek między zdrowiem a aktywnością zawodową – przykład Polski ...

Wprowadzenie	315
1. Zdrowie i rynek pracy w koncepcjach teoretycznych	316
2. Zdrowie jako problem gospodarek rozwiniętych	319
3. Problem starzejącego się społeczeństwa w Polsce	323
4. Ograniczenia w zdrowiu a nierówności w dostępie do rynku pracy i zatrudnienia	325
Podsumowanie	329

Julia Włodarczyk

Współzależność preferencji a poparcie dla euro w Polsce	331
Wprowadzenie	331
1. Współzależność preferencji w badaniach ekonomicznych	332
2. Relatywna deprywacja i gratyfikacja – istota koncepcji i ich pomiar	333
3. Źródło danych i metoda estymacji	335
4. Wyniki badań	336
Podsumowanie	340

Jerzy Kleer

Marginalizacja Europy	341
Wprowadzenie	341
1. Historyczne źródła ekspansji europejskiej	342
2. Mechanizmy ekspansji	344
3. Źródła słabości Europy	345
4. Epoka przełomu	346
5. Europa współczesna	350
Podsumowanie	361

Aleksander Surdej

Produktywność i jej determinanty w badaniach OECD	365
Wprowadzenie	365
1. Słabnąca dynamika wzrostu gospodarczego w państwach OECD	365
2. Wzrost produktywności podstawowym źródłem wzrostu dobrobytu	366
3. Podstawowe wskaźniki produktywności	367
4. Rozkład przedsiębiorstw według wielkości i ich dynamika a produktywność	368
5. Wysokość stóp procentowych a produktywność	370
6. Zmiany w strukturze gospodarki a produktywność	371
7. Jakość i dopasowanie kompetencji a produktywność	372
8. Polityka regulacyjna a produktywność	373
Podsumowanie	374

Bibliografia	377
Streszczenia	407
Abstracts	421
Indeks nazwisk	433
Indeks rzeczowy	443
Noty o autorach	457

Wstęp

W dyskusji nad naukami ekonomicznymi nie można uciec od charakterystyk ich podstawowego obiektu badawczego, a więc gospodarki i jej składowych. Świat poznaje się zarówno, budując język jego opisu, bo to ten język przecież granice tegoż świata współokreśla, ale też badanie świata musi oznaczać wejście w epistemiczny kontakt ze studiowaną rzeczywistością. Mówiąc jeszcze inaczej, konieczne jest połączenie arystotelesowskiego „nihil in intellectu nisi in sensu” z bardziej platońskim „nihil in sensu nisi per intellectum”. Taki też jest oddawany do rąk czytelnika drugi tom tekstów, które były dyskutowane na X Kongresie Ekonomistów Polskich w 2019 r. Część z nich ma charakter stricte metodologiczny i są to teksty o naukach ekonomicznych; inne są bardziej teoretyczne i dyskutują wybrane problemy w naukach ekonomicznych; jeszcze inne odnoszą się do kluczowych wyzwań współczesności, bo trudno byłoby przecież dyskutować nad warstwą teoretyczną nauk ekonomicznych bez dotknięcia ich warstwy empirycznej. To właśnie stąd tytułowe rozważania nad naturą nauk ekonomicznych i gospodarki.

Istotną rysą charakterystyczną tego pokongresowego tomu jest przekonanie jego redaktorów, że umiejętność przechodzenia pomiędzy trzema poziomami w badaniu świata, a więc filozoficzno-metodologicznym, teoretycznym i empirycznym jest tym, czego przedstawiciele nauk ekonomicznych potrzebują, bo tylko tak można z jednej strony ten świat z sukcesem do pewnego stopnia poznać, ale z drugiej to wrażliwość metodologiczna jest tym, co utrudnia popadnięcie w dogmatyzm i złudne samozadowolenie poznawcze. Nauki ekonomiczne mogą wiele, ale też wiele przed nimi ograniczeń, co bierze się m.in. stąd, że gospodarka jest czymś więcej niż to, co może dostrzec ekonomiczne szkiełko i oko. Na szczęście przedstawiciele nauk ekonomicznych mają tego coraz większą świadomość i sięgają zarówno po metody i perspektywy zarezerwowane wcześniej dla innych nauk, jak i zaczynają analizować pomijane uprzednio przez nich aspekty rzeczywistości gospodarczej. W tym kontekście odpowiedź przynajmniej redaktorów tego tomu na jego tytułowe pytanie o jednorodność i pluralizm nauk ekonomicznych wydaje się jednoznaczna.

Skoro rzeczywistość gospodarcza jest tak złożona i wymaga oświetlania z różnych perspektyw, to w niniejszym tomie znajdują się teksty przedstawicieli nauk

ekonomicznych z ich trzech dyscyplin, a więc ekonomii, finansów i zarządzania. Brak w tomie przedstawicieli towaroznawstwa wynika wyłącznie ze specyfiki tej dyscypliny, a zwłaszcza jej technicznej i inżynierskiej natury¹. Trzy wspomniane powyżej dyscypliny łączy wiele, w tym korzystanie z metod matematycznych, statystycznych, badań społecznych, a także sięgania do innych nauk, i stąd ich problemy metodologiczne są podobne i dotyczą m.in. kwestii natury formułowanych przez nie praw, relacji pomiędzy opisem mikro- a makroświata, możliwości uwolnienia się od sądów wartościujących, czy też relacji w triadzie modele-teoria-świat empiryczny. Wszystkie te kwestie znajdują odzwierciedlenie w treści oddawanego do rąk czytelnika tomu.

Układ redagowanej przez nas monografii odzwierciedla opisane powyżej założenia i sposób rozumienia przez nas nauk ekonomicznych. To dlatego pierwsza z trzech części monografii, *Filozofia, metodologia i historia ekonomii*, dyskutuje problemy metateoretyczne, nie uciekając przy tym od refleksji filozoficznej i etycznej. Choć Autorzy zawartych w niej rozdziałów koncentrują się na ekonomii, to wiele z dyskutowanych tam problemów można odnieść do innych dyscyplin nauk ekonomicznych. Część druga, *Węzłowe kwestie w finansach i zarządzaniu*, dotyczy tych problemów, które sytuując się w tych dwóch dyscyplinach jednocześnie, mają istotne komponenty czy to metodologiczne, czy to instytucjonalne. Część ostatnia monografii, *Nauki ekonomiczne wobec kluczowych wyzwań współczesności*, gromadzi te rozdziały, których Autorzy potrafią dostrzec to, co wokół nas najważniejsze i co nie tylko będzie wpływało na kształt gospodarki w przyszłości, ale które to problemy mogą istotnie modyfikować same nauki ekonomiczne. Krótki opis każdego z rozdziałów monografii proponujemy poniżej, rozpoczynając od tych z jej części pierwszej.

Rozdział autorstwa Anny Horodeckiej, *Ortodoksja i heterodoksja w rozwoju ekonomii: źródła i aspekty*, dotyczy często dyskutowanego problemu podziału na ekonomiczną ortodoksję i heterodoksję. Nie jest to kwestia nowa w metodologii ekonomii, żeby nie wspomnieć o dziewiętnastowiecznej *Methodenstreit*, ale Autorka prowadzi dyskusję w interesujący i nowatorski sposób. Po pierwsze, wychodzi od spostrzeżenia, że współcześnie ekonomia głównego nurtu nie ogranicza się do ekonomii neoklasycznej i zawiera w sobie te podejścia, które tradycyjnie były uważane za heterodoksyjne, np. ekonomię instytucjonalną czy behawioralną. Po drugie, Autorka dyskutując zasadność podziału na ekonomiczną ortodoksję i heterodoksję, odwołuje się do przykładu innej nauki, gdzie tego rodzaju kategoryzacje występują, a mianowicie do teologii. Czyniąc to, A. Horodecka stosuje często wykorzystywany w metodologii zabieg, gdzie wyniki studiów nad jedną nauką szczegółową

¹ O problemach klasyfikacyjnych w naukach ekonomicznych traktuje wydana w 2019 r. pod red. M. Goryni książka *Ewolucja nauk ekonomicznych. Jedność a różnorodność, relacje do innych nauk, problemy klasyfikacyjne* (PAN, Warszawa).

wykorzystywane są następnie do analizy innej dziedziny wiedzy. Autorka konkluduje rozdział wezwaniem do bardziej intensywnej współpracy pomiędzy ekonomistami reprezentującymi różne tradycje badawcze, a także opowiada się za większym pluralizmem ekonomii, w tym w odniesieniu do dydaktyki.

Zagadnienia charakteru praw ekonomicznych oraz zasadności perspektywy holizmu teoretycznego i metodologicznego do opisu nauki ekonomii omawia Grażyna Musiał w rozdziale *Węzłowe zagadnienia metodologii w odniesieniu do ekonomii*. Dyskutując kwestię ważności i zakresu praw ekonomii, wychodzi od klasycznego modelu Hempela-Oppenheima, aby następnie skoncentrować się na żywo dyskutowanym w filozofii ekonomii stanowisku N. Cartwright. W tym kontekście przywołuje metaforyczną interpretację tez autorki książki *How the Laws of Physics Lie* i stwierdza, że twierdzenia idealizacyjne mogą podlegać interpretacji realistycznej. Odnosząc te kwestie do ekonomii, G. Musiał m.in. krytykuje poglądy zawarte w książce Ł. Hardta *Economics without Laws* [2017]. Autorka rozdziału wydaje się opowiadać za stanowiskiem holizmu teoretycznego i metodologicznego, choć wskazuje na konieczność dalszego studiowania tych kwestii, w tym doprecyzowania znaczenia tych stanowisk.

Rozdział autorstwa Jana Polowczyka, *Podejście ewolucyjne w ekonomii. Czy jest potrzebne?* omawia stan współczesnej ekonomii ewolucyjnej. Autor wychodzi od takich podstawowych kwestii jak m.in. pytania o to, czym jest ewolucja i co ją napędza, a następnie zastanawia się nad tym, na ile osiągnięcia neuronauk mogłyby znaleźć zastosowanie w wyjaśnieniach odwołujących się do mechanizmu ewolucyjnego. Autor twierdzi, że ewolucjonizm rozumiany jako „megaparadygmat naukowy” ma potencjał do łączenia różnych podejść badawczych w naukach społecznych, w tym w ekonomii. Opowiada się za większym wykorzystaniem osiągnięć nauk kognitywnych w wyjaśnianiu ludzkiego postępowania. Rozdział autorstwa J. Polowczyka dobrze wpisuje się w interesującą dyskusję dotyczącą granic ekonomii, jej interdyscyplinarności, a także słuszności wykorzystywania metod badawczych innych nauk.

Kwestiom wnioskowania statystycznego w ekonomii, a zwłaszcza problematyce weryfikacji hipotez, poświęcony jest rozdział Mirosława Szredera, *Weryfikacja hipotez statystycznych – współczesne wyzwania*. Szczególnie interesującym wątkiem tego rozdziału jest analiza sporu wokół pojęcia „statystycznej istotności”. W tym kontekście Autor po pierwsze stwierdza, że we wnioskowaniach statystycznych wymaga się przyjęcia wymagających założeń, a to na ile zostały one spełnione, nie jest często łatwe do ustalenia. Po drugie, problemem jest dychotomizacja wskaźnika istotności statystycznej, podczas gdy istotność w statystyce zmienia się w sposób ciągły. Autor sugeruje więc większą ostrożność w badaniach stosujących testowanie hipotez oparte na pojęciu statystycznej istotności.

W ekonomii znajdujemy wiele stwierdzeń, którym przypisuje się miano paradoksów. Jednymi z bardziej znanych są te Leontiefa, Easterlina i Solowa. Ich analizie poświęcony jest rozdział Krzysztofa Małagi, *O istocie i znaczeniu paradoksów w ekonomii na przykładach paradoksów Leontiefa, Easterlina i Solowa*. Autor twierdzi, że tego typu paradoksy pozytywnie stymulują rozwój teorii ekonomii. Spośród trzech wymienionych powyżej wskazuje na paradoks Solowa jako na ten, w którym tkwi największy potencjał badawczy. Trudno się z tym nie zgodzić, bo powszechne jest przecież pytanie o to, dlaczego w obliczu rewolucji cyfrowej dynamika produktywności pracy w globalnej gospodarce jest tak zaskakująco niska. W tle rozważań K. Małagi leży bardziej fundamentalne pytanie o wystarczalność ekonomii do opisu aktualnych zjawisk gospodarczych. Autor sugeruje w tym kontekście większe oparcie się ekonomii na podejściu cybernetycznym i systemowym.

Dariusz Pieńkowski w rozdziale *Milton Friedman kontra zrównoważony rozwój, czyli o dwóch formułach sprawiedliwości w rozważaniach ekonomicznych* podejmuje kwestię postrzegania rozwoju społeczno-gospodarczego w ramach liberalnych szkół ekonomicznych, zwłaszcza tej związanej z M. Friedmanem, a następnie porównuje to podejście z postulatami rozwoju zrównoważonego. W analizie tej Autor skupia się na różnicy pomiędzy liberalnym ujęciem sprawiedliwości a ideą sprawiedliwości dystrybucyjnej charakteryzującą różnorakie koncepcje rozwoju zrównoważonego. Autor konkluduje, stwierdzając, że istnieje wiele determinant rozwoju gospodarczego, w tym tych określających jego wpływ na rozwój społeczny. Takie stwierdzenie nie może dziwić w kontekście uwagi poczynionej przez D. Pieńkowskiego na początku tego rozdziału, że istotną komponentą każdej z teorii ekonomicznych jest jej system etyczny, a w tej materii trudno o jednoznaczne i niepodważalne rozstrzygnięcia.

W rozdziale *Polityka społeczna w doktrynach liberalnych* Marcin Łuszczczyk i Magdalena Ebisch-Stenzel analizują założenia liberalnych doktryn ekonomicznych w odniesieniu do polityki społecznej. Autorzy zaczynają od odniesienia się do historii polityki społecznej, w tym systemu emerytalno-rentowego wprowadzonego przez kanclerza Bismarcka, a następnie przechodzą do liberalizmu, neoliberalizmu i podejścia ordoliberalnego. Autorzy twierdzą, że warunkiem koniecznym efektywnej polityki społecznej jest istnienie gospodarki rynkowej. Zwracają też uwagę na to, że decyzje państwa w tym obszarze są często pochodną krótkoterminowej kalkulacji politycznej, a nie uważnego wagi racji w sporze o kształt polityki społecznej.

Pierwszym rozdziałem z części drugiej monografii, *Węzłowe kwestie w finansach i zarządzaniu*, jest publikacja Ryszarda Borowieckiego i Barbary Siuty-Tokarskiej, zatytułowana *Nauka o zarządzaniu a idea zrównoważonego i trwałego rozwoju*. Podejmuje się w niej próbę refleksji nad tą fundamentalną w kontekście współczesnych (przełom wieków XX i XXI) megatrendów cywilizacyjnych, technologicznych, społecznych i kulturowych ideą rozwoju z perspektywy zarządzania jako nauki zarówno teoretycznej, jak i praktycznej. Refleksja ta obejmuje między innymi postulat

uhierarchizowania paradygmatu zrównoważonego i trwałego rozwoju w ramach nurtu teoretycznego zarządzania oraz nawiązanie do ekonomii umiaru (Kołodko) przez zarządzanie jako naukę stosowaną (praktyczną). Jest to poprzedzone autorską koncepcją identyfikacji wyzwań i dylematów rozwoju nauki o zarządzaniu w kontekście czterech wzajemnie sprzężonych zagadnień, jakimi są ontologia, epistemologia, metodologia i aksjologia w filozofii nauki o zarządzaniu.

Alojzy Czech, w rozdziale *Naukowa organizacja pracy w oczach ekonomisty – według Stefana L. Zaleskiego*, opierając się na bardzo bogatej literaturze źródłowej z zakresu polskiej myśli ekonomicznej w obszarze zarówno ekonomii, jak i nauk o zarządzaniu, podejmuje ciekawą próbę, aby na problem naukowej organizacji pracy, jeden z najważniejszych z punktu widzenia genezy nauk o zarządzaniu, spojrzeć z perspektywy przedstawiciela ekonomii jako nauki, Stefana L. Zaleskiego. Rozdział ukazuje znaczenie Zaleskiego, dziś często niedoceniane czy wręcz zapomniane, jako uczonego twórczo łączącego perspektywę badawczą ekonomii i zarządzania (w nawiązaniu między innymi do A. Marshalla) i jego wpływ na poglądy E. Taylora o znaczącej roli naukowej organizacji jako czynnika efektywnie wpływającym na koszty przedsiębiorstwa.

Jan Wiktor i Katarzyna Sanak-Kosmowska, w rozdziale *Phishing for phools G.A. Akerlofa i R.J. Schillera w perspektywie marketingu opartego na dowodach (evidence-based theory)*, szeroko nawiązują do książki tych dwóch noblistów w zakresie nauk ekonomicznych (*Phishing for fools*), w której ukazują oni meandry strategii gry rynkowej, budowania przewagi konkurencyjnej i pozycji rynkowej przedsiębiorstw w warunkach nadmiernej, manipulatywnej podaży i agresywnego marketingu współczesnych przedsiębiorstw, manipulujących często zachowaniami konsumentów. Przede wszystkim jednak, opierając się na wynikach badań przeprowadzonych przez Autorów, próbuje się pokazać dowody empiryczne, że świat reklamy wyraża społeczne oblicze i tożsamość marketingu, często opartego na manipulacji i oszustwie.

Stanisław Flejterski, rozdział *Funkcjonowanie systemu bankowo-finansowego z perspektywy metodologicznej*, rozpoczyna od uwag na temat procesów specjalizacji i integracji w rozwoju współczesnej nauki i implikowanej tym potrzeby intensyfikacji badań multi- i interdyscyplinarnych. Odnosząc to do rozwoju ekonomii i finansów, dowodzi, że postulat interdyscyplinarności oznacza zwłaszcza potrzebę podejścia kompleksowego czy holistycznego. Myśl ta jest następnie obszernie rozwinięta przez Autora w odniesieniu do systemu bankowo-finansowego.

Marcin Gorazda, rozdział *Wokół sprawiedliwości podatkowej. Normatywne założenia w szacunkach luki podatkowej na przykładzie raportu PIE dotyczącego luki w podatku CIT w latach 2015–2017*, rozpoczyna od wywodu, że to nieobowiązujące prawo (jak się powszechnie sądzi), ale tak zwane intuicje sprawiedliwościowe leżące u podstaw założeń normatywnych systemów podatkowych, determinują poziom luk podatkowych. Następnie autor omawia trzy podstawowe koncepcje odnoszące

się do sprawiedliwości podatkowej: utylitarystyczną, libertariańską i proceduralną. W drugiej części rozdziału z tej perspektywy teoretycznej M. Gorazda poddaje analizie poziom luki podatkowej sugerowany przez raport Polskiego Instytutu Ekonomicznego. Zwraca między innymi uwagę na fakt, że luka ta łączy się w raporcie PIE głównie z tzw. optymalizacją podatkową, a więc w istocie z utylitarystycznym pojmowaniem sprawiedliwości podatkowej. Autor wykazuje, że podejście oparte na sprawiedliwości libertariańskiej, z uwzględnieniem także sprawiedliwości proceduralnej, prowadzi do redukcji luki CIT oszacowanej w raporcie PIE z 50 mld zł w roku 2015 do co najwyżej 1,5 mld.

Anna Moździerz, w rozdziale *O trudnościach pomiaru wpływu niezależnych instytucji fiskalnych na stabilność finansów publicznych*, podejmuje się odpowiedzi na pytanie, czy i w jakim zakresie funkcjonujące obligatoryjnie w krajach UGW po roku 2008 niezależne instytucje fiskalne (NIF) sprzyjają skuteczności i efektywności, jeśli chodzi o dyscyplinowanie w poszczególnych krajach finansów publicznych zgodnie z unijnymi numerycznymi regułami fiskalnymi. Na podstawie przeglądu dotychczasowych badań Autorka konkluduje, że niezależnie od pozytywnych na ogół jakościowych ocen Komisji Europejskiej, dotyczących głównie sprawności organizacyjnej NIF (rad fiskalnych), nie ma jak dotąd jednoznacznie przekonujących dowodów, że funkcjonowanie NIF wpływa pozytywnie na stabilność finansów publicznych krajach strefy euro (UGW).

Przemysław Włodarczyk, w rozdziale *Stabilność fiskalna w Polsce w warunkach zwiększonej redystrybucji fiskalnej*, podejmuje realizację ambitnego zadania badawczego, jakim jest ocena wpływu zmian w charakterze i instrumentach prowadzonej w Polsce polityki fiskalnej na stabilność finansów publicznych. Jest to poprzedzone obszerną częścią teoretyczną, poświęconą przedstawieniu definicji stabilności fiskalnej, jej podstawom teoretycznym oraz najważniejszym wskaźnikom i testom tej stabilności. Autorska analiza empiryczna obejmuje niemal cały okres transformacji społeczno-gospodarczej, ze szczególnym uwzględnieniem jednak rozległych programów redystrybucji dochodów budżetowych, które były wdrażane w latach 2015–2018. P. Włodarczyk wykazuje, że nie spowodowało to zmniejszenia stabilności finansów publicznych, co wiąże z dobrym zabezpieczeniem tych programów od strony bilansowej (wzrost dochodów budżetowych państwa). Podkreśla jednak, że w najbliższych latach dla zapewnienia stabilności i bezpieczeństwa fiskalnego – zwłaszcza w okresach dekoniunktury – kluczowe będzie podjęcie głębokiej reformy strony wydatkowej budżetu państwa.

Pierwszym rozdziałem części trzeciej monografii, *Nauki ekonomiczne wobec kluczowych wyzwań współczesności*, jest *Europa pomiędzy emocjami a racjonalnością – Indeks Zrównoważonego Rozwoju (BDI) dla 22 europejskich krajów OECD w latach 1999–2017*, autorstwa Andrzeja K. Koźmińskiego, Adama Nogi, Katarzyny Piotrowskiej i Krzysztofa Zagórskiego. Autorzy dokonują prezentacji idei

opracowanego na Akademii Leona Koźmińskiego w Warszawie Indeksu Zrównoważonego Rozwoju, wyrastającego z popularnego dziś w naukach ekonomicznych paradygmatu „beyond GDP” („więcej niż PKB”). Podkreślają, że różni się on jednak zasadniczo od innych wskaźników ekonomicznego „dobrostanu” (a nie po prostu „wzrostu”) takich jak np.: Better Life Index stosowany przez OECD, Human Development Index opracowany przez UNDP czy World Happiness Index przygotowany przez Sustainable Development Solutions Network na podstawie sondaży Gallupa. Druga część rozdziału poświęcona jest natomiast omówieniu wyników zastosowania tego indeksu dla wybranej grupy krajów europejskich oraz prezentacji konkluzji z przeprowadzonych badań.

Przedmiot rozważań Macieja Miszewskiego, w rozdziale *Instytucjonalne uwarunkowania trwałości neoliberalnego systemu gospodarczego*, dotyczy ustalenia, jakie determinanty mają decydujące znaczenie dla zauważanej trwałości neoliberalnego systemu gospodarczego. Zgodnie z zapowiedzią Autora celem rozdziału jest próba objaśnienia natury barier instytucjonalnych blokujących pożądane zmiany systemowe neoliberalnego systemu gospodarczego i refleksja nad szansami ich likwidacji. M. Miszewski zauważa, że autorzy podejmujący próby takiej refleksji nie przewidują większych szans na faktyczną zmianę systemu. Podjęta analiza instytucjonalna zaprezentowanego problemu ma pozwolić na ustalenie, czy i dlaczego system neoliberalny jest tak trwały.

Szersze podłoże rozważań, w rozdziale *Zderzenie lokalności i globalizacji z bilateralizmem w wykonaniu USA i ChRL* autorstwa Katarzyny Żukrowskiej, stanowią procesy globalizacji zachodzące w gospodarce światowej. Uwaga jest zogniskowana zwłaszcza na analizie dwóch międzynarodowych umów gospodarczych: nowej umowy NAFTA (USMCA) i umowy z USA-ChRL, co jest poprzedzone ogólnym wprowadzeniem pokazującym umowy handlowe i o liberalizacji transferu kapitału oraz o wolnym handlu, które Stany Zjednoczone podpisały i które są realizowane. Autorka deklaruje, że celem rozdziału jest wykazanie, iż protekcja w dużym stopniu jest hasłem, które przynosi wprawdzie „źniwo wyborcze” politykom je stosującym, w praktyce jest ono jednak realizowane w ograniczonym stopniu. Mylna interpretacja haseł i wdrażanie ich do praktyki jest zabiegiem, na który inicjatorzy takiej polityki liczą, gdyż prowadzi to do dodatkowej poprawy ich pozycji na rynkach.

Autorzy rozdziału *Ekonomiczne wyzwania Polski wobec brexitu*, Marian Gorynia, Katarzyna Mroczek-Dąbrowska i Anna Matysek-Jędrych rozpatrują brexit z punktu widzenia interesów gospodarki polskiej. Celem rozdziału jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu Polska i poszczególne branże polskiej gospodarki mogą i powinny w rzeczywistości obawiać się brexitu, czyli konsekwencji wystąpienia Wielkiej Brytanii ze struktur Unii Europejskiej. Rozdział wpisuje się w debatę na temat potencjalnych negatywnych konsekwencji, jakie ten proces może i prawdopodobnie będzie mieć, zarówno dla Wielkiej Brytanii, jak i dla pozostałych

krajów UE-27. Brexit zdaje się być zapowiedzią, że po kryzysie zadłużenia w strefie euro, kryzysie instytucjonalnym w całej Unii Europejskiej i kryzysie migracyjnym, Europa staje w obliczu kolejnego problemu – tzw. neonacjonalizmu.

W kolejnym rozdziale, *Nierówności dochodowe i majątkowe w Polsce: nowe wyniki wykorzystujące dane pozaankietowe*, Michał Brzeziński i Katarzyna Sałach podejmują problem oszacowania poprawnych poziomów nierówności dochodowych i majątkowych w Polsce przy wykorzystaniu danych ankietowych, podatkowych oraz danych pochodzących z list najbogatszych Polaków. W rozdziale wykorzystano metody oparte na imputacji najwyższych wartości dochodów i majątków na podstawie modelu Pareta dopasowanego do połączonych danych ankietowych i pozaankietowych. Wyniki wskazują, że faktyczne nierówności dochodowe i majątkowe w Polsce są znacząco wyższe, niż wynika to z oficjalnych szacunków opartych wyłącznie na danych ankietowych. Autorzy dochodzą do wniosku, że standardowy pogląd, zgodnie z którym nierówności dochodowe w Polsce są względnie umiarkowane, a transformacja gospodarcza w Polsce była procesem relatywnie egalitarnym, powinien być poddany rewizji.

W rozdziale autorstwa Agnieszki Jakubowskiej, *Związek między zdrowiem a aktywnością zawodową – przykład Polski*, zawarto ocenę ciężaru chorób przewlekłych w grupie osób w wieku produkcyjnym w Polsce. Podjęto w nim próbę wskazania wpływu ograniczeń w zdrowiu na poziom aktywności zawodowej osób dotkniętych problemami zdrowotnymi ze szczególnym uwzględnieniem wieku, jako czynnika determinującego natężenie badanego zjawiska. Uwagę skoncentrowano na wpływie chorób przewlekłych na proces wyjścia z rynku pracy, braku zainteresowania osób dotkniętych problemami zdrowotnymi poszukiwaniem pracy, jak i problemem niskiej aktywności oraz skalą bezrobocia osób z niepełnosprawnościami. W rozdziale wykorzystano międzynarodowe bazy danych, dzięki czemu możliwe było przedstawienie badanego zjawiska w Polsce na tle średnich wyników obserwowanych na obszarze Unii Europejskiej.

Przedmiotem rozważań Julii Włodarczyk w rozdziale *Współzależność preferencji a poparcie dla euro w Polsce* jest kwestia stosunku Polaków do wprowadzenia euro. W rozdziale zrezygnowano z założenia niezależności preferencji indywidualnych przy modelowaniu poparcia dla euro, w ten sposób nawiązując do opracowań dokumentujących powiązanie indywidualnych standardów konsumpcji z konsumpcją innych osób (najczęściej lepiej sytuowanych). Na podstawie wyników estymacji uporządkowanych modeli probitowych stwierdzono, że obok charakterystyk demograficznych poparcie dla euro w Polsce jest determinowane nie tylko przez absolutny poziom dochodu uzyskiwany przez jednostkę, ale także jej relatywną pozycję w grupie porównawczej. Oznacza to, że pozycja jednostki w hierarchii może indukować uczucie relatywnej deprivacji lub gratyfikacji, a przez to determinować określone reakcje lub odczucia, między innymi w odniesieniu do wprowadzenia euro w Polsce.

Kolejnym rozdziałem trzeciej części monografii jest analiza Jerzego Kleera *Marginalizacja Europy*. Już sam tytuł dobrze przybliży główną tezę tego rozdziału. Autor poddaje badaniu przyczyny słabnięcia geopolitycznej pozycji Europy. Wymienia wśród nich kryzys demograficzny, rosnące lewicowe i prawicowe populizmy, ale też generalny sceptycyzm wobec organizmów ponadnarodowych. Autor zauważa również, że konflikty pomiędzy państwami narodowymi w Europie, mające przecież wielowiekową, żeby nie powiedzieć odwieczną tradycję, wcale nie wygasły, choć przybrały inną, mniej spektakularną postać, ale i tak godzą one w stabilność Unii Europejskiej. Tematyka podjęta w tym rozdziale jest wyjątkowo aktualna dziś, gdy trwa spór o sposoby radzenia sobie z koronawirusowym kryzysem i o zakres europejskiej solidarności.

W ostatnim rozdziale niniejszego tomu zatytułowanym *Produktywność i jej determinanty w badaniach OECD*, Aleksander Surdej prezentuje wyniki badań prowadzonych przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju w odniesieniu do identyfikacji i analizy czynników wzrostu produktywności w państwach należących do tej organizacji. W szczególności syntetycznie zaprezentowano nowe kierunki badań nad czynnikami wzrostu produktywności, odwołując się do analiz powstałych w wiodących ośrodkach prowadzących badania w tym zakresie, którym przyświeca cel zrozumienia źródeł wzrostu lub braku wzrostu produktywności.

Mamy świadomość, że oddawana pod osąd czytelnika monografia jest wielowątkowa i jednocześnie odnosząca się do trzech dyscyplin nauk ekonomicznych. Znajdują się w niej fragmenty czysto filozoficzne, ale też będące najlepszym świadectwem zwrotu empirycznego w ekonomii. Jesteśmy jednak przekonani, że pokazanie dużego zróżnicowania tematycznego nauk ekonomicznych jest tym, do czego odbywany przecież jedynie co kilka lat Kongres Ekonomistów Polskich nas zobowiązuje. Wierzimy również, że to zróżnicowanie jest dla nauk ekonomicznych korzystne, bo zwiększa ich moc wyjaśniającą, ale jednocześnie pokazuje ich adeptom, że współpraca międzydyscyplinarna jest konieczna. To przekonanie uprawomocnia dodatkowo fakt, że tom ten przygotowujemy w czasie pandemii, okresie z każdej perspektywy szczególnym. Na ile zwrot w kierunku pluralizmu okaże się trwały i na ile przeżywany przez nas obecnie kryzys gospodarczy zmieni nauki ekonomiczne, przyjdzie nam ocenić w przyszłości, z pewnością również w ramach następnego Kongresu.